

Маді Галина Іванівна

здобувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

ВЕКТОРИ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОЇ МАРГІНАЛЬНОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** Останніми роками в Україні поширюється процес маргіналізації суспільства, який спричиняє його нестабільність та економічний регрес. У контексті даного дослідження слід виділити ті джерела соціальних змін, які сприяють посиленню або ослабленню економічної маргінальності.*

Маргінальності важко дати визначення, яке адекватно відобразило б весь обсяг, та зміст даного поняття. Тому в даному дослідженні економічна маргінальність аналізується як соціальне явище, оскільки категорії «маргінальна особистість», «маргінальний статус», «процеси маргіналізації» не відображають всієї багатогранності даного явища.

Економічна маргінальність є невід'ємною складовою не тільки країн, що знаходяться в стані економічної кризи або стагнації, а також економічно розвинених країн. Це явище, яке має здатність стимулювати трансформаційні процеси, як в рамках конкретного суспільства, так і в глобальному масштабі, наприклад під впливом таких процесів, як технізація, інформатизація, комп'ютеризація та ряду інших, які суттєво впливають на економічну систему суспільства і професійну структуру. Тому в даному аспекті розуміння економічної маргінальності в його цілісності може стати однією з підстав для аналізу і прогнозування варіантів можливого розвитку в майбутньому, як окремих соціальних структур, так і макросистем. Це особливо важливо для суспільств, що знаходяться в стадії трансформації.

Розглянуто чинники, що впливають на процес маргіналізації суспільства, виявлені причини появи маргінальної особистості та визначено деструктивні і конструктивні наслідки процесу маргіналізації для розвитку суспільства.

Проведено аналіз особливостей процесу маргіналізації в сучасній Україні, розширення маргінальних груп в різних верствах населення.

***Ключові слова:** економічна маргінальність, маргінальні групи, маргіналізація суспільства, маргінальна особистість, маргінальний статус.*

Актуальність обраної теми полягає у тому, що соціокультурне середовище сучасного суспільства має надзвичайно складний і динамічний характер, тому дослідження різних аспектів соціального буття неодмінно наштовхуються на проблему визначення джерел соціокультурних процесів, прогнозування перебігу та результатів соціокультурної динаміки. Останніми роками в Україні поширюється процес маргіналізації суспільства, який спричиняє його нестабільність та економічний регрес. У контексті даного дослідження слід виділити ті джерела соціальних змін, які сприяють посиленню або ослабленню економічної маргінальності.

Ступінь розробки проблеми. Теоретическою базою основоположників теорії маргінальності є роботи Р. Парка и Э. Стоунквиста. Надалі вивченню проблем маргінальності, маргінального статусу та ролі, умов та стадій маргінальності присвячено роботи Т. Веблена, Т. Шибутані, У. Самнера, А. Фаржа, Б. Манчіні, М. Голдберга, Р. Мертона, Г. Зиммеля, В. Зомбарта, М. Тевоза, П. Козловски, А. Я. Гуревича, Є. Головахи, З. Голенкової, О. Ігітханян, В. Шапінського, І. Казарінової, І. Прибиткова, І. Попової, О. Черниша, М. Черниш, М. Бахтина та ін.

Дотичні розробки маргіналізму як соціального і політико-правового явища в контексті дослідження антисуспільної поведінки належать А. Атояну, Є. Балабановій, З. Голенковій, Є. Ігітханяну, І. Поповій, Є. Рашковському, Є. Старикову, Б. Шапталову та ін.

Найбільш розробленими і поширеними стали роботи, які розглядають економічну маргінальність в соціально-економічному та соціокультурному контексті. Серед зарубіжних вчених слід зазначити праці З. Баумана, Л. Свендсена, Р. Сеннета. У них акцентується увага на проблемах становища молоді в суспільстві, екстремізму, сегрегації, міграційних процесів, бідності та безпритульності, феномені декласування, злочинності, соціального антиномізму. Серед українських вчених слід виокремити роботи О. Сахань, С. Жуваки, Лінгур Л., Поліщук С.

Метою статті є аналіз економічної маргінальності як соціального явища у різних дослідницьких аспектах та її прояв в соціальній дійсності сучасної України.

Викладення основного матеріалу. Особливе місце серед цих проблем посідає поширення процесу маргіналізації суспільства, який спричинений деформацією базових державних та громадських інститутів, руйнуванням соціокультурних, ідеологічних, політичних й економічних основ життя і, як наслідок, втратою ціннісних орієнтацій, невпевненістю людей у власному майбутньому і можливості дати дітям повноцінну освіту, стрімким зниженням рівня життя населення країни тощо: «Невизначеність положення маргіналів, відсутність стійкої шкали ціннісних орієнтирів, зниження в багатьох соціального статусу в зв'язку з утратою роботи призводить до нагромадження негативної соціальної енергії, до деструктивних тенденцій у розвитку суспільства» [10, с.173].

Слід зазначити, що маргінальності важко дати визначення, яке адекватно відображало б весь обсяг, та зміст даного поняття. Тому в даному дослідженні економічна маргінальність аналізується як соціальне явище, оскільки категорії «маргінальна особистість», «маргінальний статус», «процеси маргіналізації» не відображають всієї багатогранності даного явища та визначається як «стан груп та індивідів у ситуації, що змушує їх під впливом зовнішніх факторів, пов'язаних з різким соціально-економічним і соціально-культурним переструктуруванням суспільства в цілому, змінювати свій соціальний стан, що призведе до істотної зміни чи втрати колишнього соціального статусу, соціальних зв'язків, соціального середовища, а також системи ціннісних орієнтацій» [7, с. 77].

Відповідно до однієї з найбільш поширених інтерпретацій в соціально-гуманітарному знанні, економічна маргінальність як поняття традиційно використовується для аналізу невизначеного положення особистостей або соціальних груп по відношенню до будь-якого економічного становища, статусу спільноти, який надає певний ступінь впливу або накладає при цьому певний відбиток на світосприйняття і спосіб життя особистості або групи людей. Таким чином, вони мають вельми нестійкий економічний стан: беручи участь в соціальній взаємодії, ретранслюючи цінності (в тому числі і економічні) конкретного суспільства, вони не можуть повною мірою задовольнити свої економічні потреби. Або не можуть легітимними способами забезпечити собі гідне становище в економічній підсистемі конкретного суспільства.

У вітчизняній науковій літературі сформувалося кілька основних підходів до проблеми маргіналізму: соціально-філософський, соціологічний, кримінологічний, культурно-етнічний. Вітчизняними науковцями досліджуються, переважно, окремі категорії маргіналів (наприклад, особи з алкогольною та наркозалежністю, безпритульні, біженці, іммігранти, а також деякі соціальні умови їх виникнення. Ці проблеми розглядаються в кримінальній та соціологічній площині. Але разом із тим, у царині соціальної філософії відсутні комплексні дослідження загального процесу маргіналізації суспільства та його джерел, причин та умов переростання невизначеного стану окремих соціальних груп у маргінальні та психологічних особливостей свідомості маргінальної людини.

Однак акценти у вивченні феномену економічної маргінальності можуть бути найрізноманітніші. Перш за все, слід зазначити, що дана проблема в системі соціально-філософського аналізу представлена досить мозаїчно, її загальні характеристики описані, як правило, за допомогою окремих процесів і явищ, що не дозволяють комплексно описати це соціальне явище. Така роз'єднаність описів в певній мірі не дозволяє повністю розкрити сутність цього багатогранного феномена, що володіє цілісністю за формою і змістом.

Економічна маргіальність є невід'ємною складовою не тільки країн, що знаходяться в стані економічної кризи або стагнації, а також економічно розвинених країн. Це явище, яке має здатність стимулювати трансформаційні процеси, як в рамках конкретного суспільства, так і в глобальному масштабі, наприклад під впливом таких процесів, як технізація, інформатизація, комп'ютеризація та ряду інших, які суттєво впливають на економічну систему суспільства і професійну структуру. Тому в даному аспекті розуміння економічної маргіальності в його цілісності може стати однією з підстав для аналізу і прогнозування варіантів можливого розвитку в майбутньому, як окремих соціальних структур, так і макросистем. Це особливо важливо для суспільств, що знаходяться в стадії трансформації.

Найбільш розповсюджений напрямок дослідження економічної маргіальності базується на аналізі соціальних причин виникнення даного явища. У даному контексті маргіалізацію найчастіше визначають як «явище, що демонструє положення людини між будь-якими соціальними групами. Це певна форма аномії, тому що характеризується невключенням індивіда в соціальну структуру, його перебуванням у проміжному стані між елементами цієї структури» [10, с. 177].

Наприклад, один із засновників чиказької школи Роберт Ерза Парк підкреслював дезорієнтуючий вплив маргіального, і концепцію маргіальної людини пов'язував ні з особистісним типом, а з соціальним процесом, вважаючи за краще дослідити це явище з точки зору суспільства, частиною якого він є. В даному дослідницькому ракурсі головне, що визначає природу маргіального людини – почуття соціальної дихотомії, роздвоєності і конфлікту, який визначається як криза. Особливе місце посідає поширення процесу маргіалізації суспільства, який спричинений деформацією базових державних та громадських інститутів, руйнуванням соціокультурних, ідеологічних, політичних й економічних основ життя і, як наслідок, втратою ціннісних орієнтацій, невпевненістю людей у власному майбутньому і можливості дати дітям повноцінну освіту, стрімким зниженням рівня життя населення країни тощо: «Невизначеність положення маргіалів, відсутність стійкої шкали ціннісних орієнтирів, зниження в багатьох соціального статусу в зв'язку з втратою роботи призводить до нагромадження негативної соціальної енергії, до деструктивних тенденцій у розвитку суспільства» [10, с. 173].

При аналізі економічної маргіальності доцільно виділити психологічні характеристики маргіального людини, наприклад, «серйозні сумніви в своїй особистій цінності, а також невизначеність зв'язків з друзями і боязнь бути відкинутим» [14, с. 37]. Феномен економічної маргіальності в даному дослідницькому контексті розкривається як підставу самоідентифікації індивіда, визначаються і аналізуються умови, що сприяють створенню маргіальної ситуації. При наявності потужного потенціалу у особистості можна говорити про пасіонарної суті маргіала.

Економічна маргіальність відбувається з того факту, що індивідуум приступає через попередню соціалізацію до підготовки до членства в позитивній референтній групі, яка не схильна його прийняти. Маргіальний стан, таким чином, має на увазі подвійну ідентифікацію, незавершену соціалізацію та відсутність соціального статусу [7, с. 15]. Позитивний результат маргіальної ситуації для особистості – висока творча активність: «в будь-якій культурі найбільші досягнення здійснюються зазвичай під час швидких соціальних змін і багато хто з великих вкладів були зроблені маргіальними людьми» [14, с. 43]. Нам видається важливим твердження автора про те, що маргіальні люди зазвичай бувають більш творчо активними, ніж інші (приклад з сучасного українського суспільства). Таким чином, спадна соціальна мобільність є причиною економічної маргіальності.

У теорії Е. Хьюза відзначається залежність вертикальної висхідної мобільності від расових і тендерних характеристик суб'єктів. Він звернув увагу на труднощі, з якими стикаються жінки і афроамериканці, які опановують професії, традиційно асоціюються з чоловіками і / або білими (наприклад, професія лікаря, юриста). Е. Хьюз зазначає, що «маргіальне ... може мати місце всюди, де відбувається достатнє соціальне зміна і зумовлює появу людей,

які знаходяться в позиції невизначеності соціальної ідентифікації, з супроводжуваними їй конфліктами лояльності і розчарування (фрустрації) особистісних чи групових прагнень» [8, с. 64].

Аналізуючи економічну маргінальність, слід виділити не тільки зовнішні її характеристики, корелює з певними соціальними умовами і конкретної соціокультурним середовищем, а й внутрішні, що лежать в площині особистісного буття, ті, що характеризують маргінальну особу як таку, що «...не адаптована до кардинальних змін, які оточують її» [15, с. 167].

Відкритим залишається питання про маргінальну свідомість: чи можна не володіючи маргінальним статусом, належати до маргіналів, наприклад, відповідно до способу мислення? Коли незадоволеність своєю позицією в економічній системі, своїм матеріальним добробутом переживається свідомо, саме тоді індивід і стає маргіналом. Оскільки основою даного типу маргінальне є заперечення, добровільний відхід за рамки пануючих суспільних відносин, правил і норм, то в ряді випадків вона сприймається як якась ідеологічна база (наприклад, нові форми підприємництва в Інтернеті, які спочатку також розглядалися як маргінальні).

Також необхідно розмежувати позицію особистості в соціальній структурі і набір психологічних характеристик, які можуть розвиватися в індивідуумі, що займає цю позицію. Маються на увазі відмінності, які несумісні із загальною орієнтацією особистості, і здатні створити занепокоєння, тривогу і сприяти формуванню маргінальної свідомості: чим більше ступінь добровільності, з якої особистість пішла на заняття позиції, що робить її маргінальною, тим менше ступінь непристосування. Вимушене заняття маргінальної позиції може свідомо мати більш руйнівні соціальні і психологічні наслідки для індивідуумів і груп, ніж маргінальність, нав'язана вільним вибором. Це питання стоїть особливо гостро в економічній маргінальності, тому що він пов'язаний з регулюванням тих умов, в яких відбувається вимушена маргіналізація окремих соціальних груп, що створюють надзвичайно згуртовані субкультури. Особливої важливості набуває соціальна політика держави, спрямована на скорочення масштабів вимушеної маргінальності.

Дослідження Дж. Б. Манчіні визначили набір індикаторів для виявлення ступеня гостроти маргінальної ситуації. Для визначення ступеня маргінальності як стану індивіда автор вводить поняття сутнісної процесуальної маргінальності (відмінності між ними в ступені статичності або динамічності маргінальної позиції, займаної індивідом або групою) і пропонує систему вимірників. Таким чином, в одній теорії поєднуються характеристики маргінальності як культурної і структурної (сутнісна), а також і як соціально – рольової (процесуальна). Ми звертаємо увагу на зазначену теорію як на першу, яка використовує елементи інтеграційного підходу в описі настільки багатопланового феномена.

Окремий вектор вивчення економічної маргінальності пов'язаний зі змінами суспільства в глобальному масштабі. Нові соціально-економічні умови, що виникли в результаті глобалізації, інформатизації та віртуалізації, визначили і нові маргінальні групи, а, отже, нові позиції в їх дослідженні. Нові маргінальні групи виникли на ринку праці. Їм властивий ряд відмінних рис поведінки і установок, таких як бідність контактів, розчарованість, песимізм, апатія, агресія, девіантна поведінка визначили і нові маргінальні групи, а, отже, нові позиції в їх дослідженні. Нові маргінальні групи виникли на ринку праці. Їм властивий ряд відмінних рис поведінки і установок, таких як бідність контактів, розчарованість, песимізм, апатія, агресія, девіантна поведінка [6, с. 78].

Особливості сучасного процесу маргіналізації в країнах Західної Європи зв'язуються, перш за все, з глибокою структурною перебудовою системи виробництва в постіндустріальних суспільствах, яка визначається як наслідки науково-технічного прогресу. Дослідження процесів соціальної маргіналізації в сучасній ситуації підкреслюють її багаторівневий характер на ринку праці і в якості причини виникнення позначають ослаблення соціального контролю за дотриманням принципу соціальної відповідальності. Таким чином, апелюючи до сучасної наукової традиції, дослідження маргінальності, своєрідність підходів і розуміння

її сутності багато в чому визначаються специфікою конкретної соціальної дійсності і тих форм, які дане явище в ній набуває. В даний час цей вектор дослідження ще знаходиться в стадії розвитку.

Таким чином, очевидно, що зміни в соціальній структурі, як наслідок глобальної економічної кризи і локальних реформ економічної системи сучасного українського суспільства додали нові характеристики феномена економічної маргінальності. Прямий вплив на динаміку економічної маргінальності надають процеси економічної стагнації, криз і реформ, які потребують відповідного правового забезпечення. Досліджуючи економічну маргінальність і право, А. Атоян підкреслює, що маргінальність права означає ушкодуючий тип правосвідомості і правової поведінки. Маргінальність розглядається на тлі широкого спектра соціокультурних явищ, об'єднаних в цілісність, перш за все, участю людини (антропологічний вимір маргінальності).

Апелюючи до сучасних соціальних трансформацій, властивим сучасному суспільству, до економічної маргінальності призводить і відчуження в області професійної ідентифікації: «Сучасний прогрес в численних сферах промислової діяльності ... тягне за собою те, що праця окремого робочого дійсно все більше втрачає свою якісну забарвленість, а разом з цим і специфічну здатність до розвитку професійного почуття» [1, с. 122]. Причиною цього, згідно В. Зомбарту, стали нові технології, які кардинально змінили організацію виробництва і вимоги, пред'являти до професійних якостей особистості. Воно стало кооперативним із застосуванням поділу праці і здебільшого автоматизованим. Як наслідок, безлика трудова діяльність окремої людини. У ньому відбилися маргінальні форми протесту, своєрідні захисні реакції переважно молодіжних субкультур в умовах загальної кризи і масового безробіття.

У науковій думці також присутній інтерес до умов, що стимулює виникнення економічної маргінальності і до індикаторів маргінального стану. Як вимірювань маргінальності розглядаються низький рівень визнання загальнообов'язкових цінностей і норм, стагнація або кризовий стан економічної системи, соціальна аномія. Основна причина посилення економічної маргінальності утворюється із структурних взаємозв'язків та умов, пов'язаних з виробничим процесом, розподілом доходів, можливістю підвищити рівень доходів [8, с. 21]. Перш за все, економічна маргінальність в умовах сучасної соціокультурної ситуації являє собою складну сукупність маргінальних груп, до якого поряд з традиційними (люмпенами, безробітними, особами, які перебувають за межею бідності і т.п.), входять «нові маргінали», яким притаманні висока освіченість, розвинена система потреб, великі соціальні очікування і політична активність. Також в якості джерела, що восполнює маргінальні групи, визначається спадна вертикальна мобільність, яка супроводжується втратою колишніх соціальних позицій, зміною статусу і умов життя. Виробляється нова, особлива система ціннісних установок, яка характеризується глибокою ворожістю до існуючих соціальних інститутів, максимальної гостротою соціального нетерпіння, схильністю до максималістським рішенням, крайнім індивідуалізмом і різким запереченням будь-яких видів соціальної організації.

Прямий вплив на динаміку економічної маргінальності надають процеси економічних криз і реформ, які потребують відповідного правового забезпечення. Так, досліджуючи економічну маргінальність в правовому аспекті, А. Атоян підкреслює, що статус маргінала не обов'язково наближається до злочинця або люмпену. Очевидним є замкнуте коло: існує економічна маргінальність, яка народжує правову і політичну маргінальну еліту, яка, в свою чергу, розробляє правову базу для подальших економічних перетворень. Вихід з цього стану позначить тільки час, протягом якого деякі норми набудуть статусу загальноприйнятих, (при цьому не завжди базуються на нормах моралі), а якісь норми будуть відірвані.

Ймовірно, слід враховувати більше позитивних рис економічної маргінальності як соціального явища, оскільки з'явилася статусна неузгодженість, плюралістична ціннісна платформа все ж будуть тяжіти до впорядкування, а значить, і до створення нових соціальних структур, що, в свою чергу, може свідчити про динаміку суспільного розвитку: «Не реалізувало чи поняття маргінальне такий спосіб опису, де все чуже (далеке) описується не через

зміст, а за допомогою вказівки місця в просторі» [2, с. 56]. Кордоном може виступати і сама людина як «тріщина буття», згідно з екзистенціальної філософії. Виділяються антропологічні кордони: по-перше, це кордони кожної людини, межі його тіла і свідомості, межі індивідуального буття, що відрізняється від буття інших людей; по-друге, це межі людського буття, межі існування людини, міра людського в людині.

На сучасному етапі інтерес до маргінальних груп не слабшає. Феномен економічної маргінальності розглядається як релятивне поняття, виділяються групи «нових маргіналів», а самі дослідження все більше набувають інтегративного характеру. Разом з тим, низка концепцій містить базу, опора на яку сприяє серйозному осмисленню як феномена маргінальності в цілому, так і окремих його характеристик, властивостей, ознак: маргінальність характеризується невизначеністю положення в соціальному та економічному просторі, або ж, навпаки, приналежністю до двох або більше соціокультурним середовищ одночасно. Тут слід взяти до уваги інтерпретацію терміна «маргінальність» як «вільно відшукувати людиною духовний шлях» [9, с. 147].

Під впливом глобалізації світової економіки і науково-технічного прогресу, взаємопроникнення різних соціальних груп у всьому світі відбувається поступові, але що набирає силу зміни системи цінностей, особових і громадських орієнтирів, деформація соціальних структур і культурної ментальності. Як наслідок, в суспільстві формуються різні протестні явища і процеси. До них відносять широкомасштабну маргіналізацію і радикалізацію суспільства, що посилюється: «За роки економічної кризи процес маргіналізації набув масового, широкомасштабного характеру. Це призводить до соціальної нестабільності суспільства, соціальних вибухів, різних протестних рухів і може привести до соціальних руйнувань або встановленню тоталітарне – популістського режиму» [4, с. 33].

Останніми роками в Україні поширюється процес маргіналізації суспільства, який може спричинити його нестабільність, а у кінцевому рахунку призвести до суспільної руйнації: «Сьогодні спостерігається надмірне збільшення кількості маргінальних прошарків, у зв'язку з чим небезпечними стають масштаби і темпи маргіналізації в Україні. Масове безробіття зумовлює поширення неформальної зайнятості, нелегітимних способів отримання доходу, що лише поглиблює ступінь маргіналізації та соціального виключення певних прошарків суспільства в Україні. Юридичні та соціальні гарантії не поширюються на дану категорію. Це зумовлює, зокрема, кризу професійної ідентифікації та збільшення латентної ідентичності» [10, с.183]. Тому для розвитку та економічного зростання країни необхідно передбачати і вживати всіх необхідних заходів задля попередження та зменшення обсягів цього негативного явища. Це є причиною зміни соціокультурного поля, як у позитивному контексті, що сприятиме розвитку, так і негативному, що може призвести до деструкції.

Завершуючи розгляд даної проблеми, слід акцентувати увагу на наступних положеннях.

У сучасній науці домінує акцент на вивчення самих умов і соціальних причин економічної маргінальності, де увага приділяється її структурі й відноситься до частини населення, чия відсутність доступу до засобів виробництва і основної системи розподілу призводить до бідності, безробіття і, як наслідок, до маргінального способу життя і антисоціальної поведінки.

Маргінальність володіє певною мірою і індикативним властивістю. Якщо фіксується наявність і збільшення маргінальних утворень в соціокультурному полі, то можна стверджувати про неминучі зміни, прискоренні динаміки соціуму. При цьому варіації у вигляді регресу або прогресу різновірогідні. Тому, маргінальність здатна не тільки викликати соціокультурні зміни, але і бути індикатором стану соціокультурного середовища.

Умовно порівнюючи американський і європейський підходи, можна констатувати, що в першому випадку феномен маргінальності постає, скоріше, як безоціночне поняття, що характеризує людину, а в другому – з'являється деяка негативна модальність в соціально-психологічній характеристиці маргінала.

Вивчення різних підходів, присвячених феномену економічної маргінальності, дозволяє виділити наступні ключові моменти в цій групі досліджень: По-перше, динамічні характе-

ристики економічної маргінальності: вона досліджується як процес переміщення групи або індивіда з одного соціально-економічного стану в інший. По-друге, статичні характеристики економічної маргінальності: вона розглядається як стійкий стан соціальних груп, що знаходяться в особливому маргінальному (проміжному або ізольованому) положенні в соціальній структурі.

Економічна маргінальність як соціальне явище амбівалентна: її можна розглядати як феномен постійно присутній в будь-якій соціокультурній реальності. У той же час, маргінальність містить імпульс змін соціокультурної реальності, т.е. виступає основою соціокультурних змін (в даному аспекті економічна маргінальність здатна концентрувати в собі процеси трансформації соціокультурного середовища). Вона може характеризуватися в тому числі і як точка біфуркації в динаміці соціокультурного буття: це перетворює потенціал, який проявляється по-різному, і його прояви, відповідно, можуть носити як позитивний, так і негативний відтінок.

Аналіз вивченої літератури і векторів дослідження маргінальності показує, що є значна кількість робіт, публікацій та наукових досліджень, вироблені різні концептуальні підходи до вирішення даної наукової проблеми. Однак сучасна, динамічна реальність, інтенсивно формує все нові і нові умови для виникнення нестандартних соціальних ситуацій, які провокують розширення діапазону маргінальних форм, вимагає не просто більш глибокого аналізу феномена економічної маргінальності, але більшого розуміння його соціокультурного потенціалу. Слід зазначити, що саме такого, соціально-філософського розуміння явно недостатньо в окресленому сучасними роботами дослідному полі.

Список використаних джерел

1. Зомбарт В. Избранные работы / Пер. с нем. – М.: Территория будущего, 2005. – 344 с.
2. Каганский В. Вопросы о пространстве маргинальности // Новое литературное обозрение. –1999. – № 37. – С.52-62.
3. Карпикова И. Экономическая маргинализация и формирование трудового потенциала / И. Карпикова // Человек и труд. – 2001. – № 2. – С. 45-48
4. Лінгур Л. Аналіз соціально-економічних факторів маргіналізації населення України / Лінгур Л., Поліщук С. // Економіка: реалії часу– 2016. – № 6(28). – С. 33-39.
5. Маргинализация населения Украины / под ред. В. В. Оникиенко. – К. : Представительство Европейской Комиссии в Украине, 2007. – 75 с.
6. Медведева С.В. Хинрикс В. Маргинальные социальные группы на восточноевропейском рынке труда. – Baden-Baden, 1991. Jg.45, № 1/2. S. 37-41 // Общественные науки за рубежом / Социология. –1992. –№2. – С. 77-79.
7. Попова И. Маргинальность. Социологический анализ / И. Попова. – М. : Союз, 1996. – 77 с.
8. Попова И. Эволюция понятия маргинальности в истории социологии// Маргинальность в современной России. Коллективная монография. М.: МОНФ, 2000. – 208 с.
9. Рашковский Е. Маргиналы // 50/50. Опыт словаря нового мышления / Под общ.ред. Ю. Афанасьева и М. Ферро. М.: Политиздат, 1989. – С. 146-149.
10. Сахань О., С. Жувака Маргіналізація суспільства як деструктивний компонент його розвитку // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2012. – № 23. – С. 173-184.
11. Социальная психология: саморефлексия маргинальности: Хрестоматия / Отв. ред. Тапочка М.П.; ред.-сост. Якимова Е.В. М.: ИНИОН, 1995. – 252 с.
12. Стариков Е.Н. Социальная структура переходного общества (опыт инвентаризации) // Полит, исслед. – 1994. – № 4. – С. 88-93.
13. Фарж А. Маргиналы // 50/50. Опыт словаря нового мышления / Под общ. ред. Ю. Афанасьева и М. Ферро. – М.: Политиздат, 1989. – С. 143-146.
14. Шибутани Т. Социальная психология. Ростов н/Д: Феникс, 1998. – 544с.
15. Шульга Н. Маргинальность как кризис идентичности / Н. Шульга // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – № 3. – С. 166–170
16. Ярошенко С. Проблематика субкультуры бедности в американской социологии // Социологический журнал. – 1994. – № 2. – С. 20-29.

Madi Halyna Ivanivna

Postgraduate Student at the Department of Philosophy,
Sociology and Management of Sociocultural Activity

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University. KD Ushinsky»

VECTORS OF ECONOMIC MARGINALIZATION ANALYSIS: SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECT

***Abstract.** In recent years, the process of marginalization of the society has been expanding in Ukraine, which causes the instability and the economic regression of the society. In the context of this study, the sources of the social changes which contribute to the strengthening or weakening of economic marginality are highlighted.*

It is difficult to give a definition of marginalization which would adequately reflect the entire scope and content of the given concept. Therefore, in this study the economic marginality is analysed as a social phenomenon, since the categories of "marginal personality", "marginal status", "marginalization processes" do not reflect the whole multifaceted nature of this phenomenon.

The economic marginality is an integral part not only of the countries in crisis or stagnation, but of economically developed countries as well. It is a phenomenon that has the ability to stimulate transformation processes, both within a particular society and globally, e.g. under the influence of such processes as technicalization, informatization, computerization and some others which significantly affect the economic system of the society and the professional structure. Therefore, in this aspect, the understanding the economic marginality in its totality may be one of the grounds for analysing and predicting options for possible future development of both individual social structures and macrosystems. This is especially important for the societies undergoing transformation.

The factors which influence the process of marginalization of the society, the causes of the emergence of the marginal personality and the destructive and constructive consequences of the process of marginalization for the development of the society are considered.

The peculiarities of the process of marginalization in modern Ukraine, the expansion of marginal groups in different segments of the population are analysed.

***Key words:** economic marginality, marginal groups, marginalization of the society, marginal personality, marginal status.*